

# Vergoedingen voor kaartbetalingen in winkels

De Europese Commissie is voornemens om de interbancaire vergoedingen voor kaartbetalingen te reguleren. Zij stelt hiervoor limieten voor die oorspronkelijk berekend zijn aan de hand van de zogenaamde toeristentest waarbij kaartbetalingen voor winkeliers evenveel kosten als contante betalingen. Uit onderzoek met Nederlandse kostendata blijkt evenwel dat toepassing van deze methode onbedoelde en ongewenste effecten kan hebben.

**NICOLE JONKER**  
Senior beleidsmedewerker bij De Nederlandsche Bank

**MIRJAM PLOOIJ**  
Beleidsmedewerker bij De Nederlandsche Bank

Voor betalingen met hun pinpas betalen Nederlandse consumenten geen transactietarieven aan hun bank. Winkeliers doen dit wel als zij een pinbetaling accepteren (figuur 1). Een deel van de opbrengsten van de bank van de winkelier wordt door middel van een interbancaire vergoeding doorgegeven aan de bank van de consument (kader 1). Op 24 juli 2013 heeft de Europese Commissie (EC) een voorstel gepubliceerd voor een verordening die interbancaire vergoedingen voor kaartbetalingen moet gaan reguleren. Deze vergoedingen vormen een groot deel van de transactietarieven die winkeliers in Europa betalen voor kaartbetalingen. Zorg van de EC is dat kaartmaatschappijen disproportioneel hoge vergoedingen stellen om zo banken over te halen hun kaarten aan te bieden aan hun klanten. Hierdoor moeten winkeliers hoge transactietarieven betalen die zij doorberekenen in hun productprijzen. In totaal schat de EC dat er in de EU ruim tien miljard euro aan interbancaire vergoedingen betaald wordt. De voorgestelde wetgeving moet dit met zo'n zes miljard euro verminderen.

De conceptverordening stelt limieten aan de vergoedingen voor creditcardbetalingen (0,3 procent van de transac-

tiewaarde) en pinbetalingen (0,2 procent). Deze niveaus zijn oorspronkelijk de uitkomst van een zaak van de EC tegen MasterCard, en worden sinds 2009 door MasterCard gebruikt voor grensoverschrijdende kaartbetalingen. Ze zijn berekend door middel van de 'toeristentest', die als uitgangspunt heeft dat de winkelier geen extra kosten maakt als een klant met een kaart wil betalen. Zo is er voor de winkelier geen reden om kaartbetalingen te weigeren, ook niet bij een klant die contant geld op zak heeft en die naar verwachting nooit meer terug zal keren in die winkel (de 'toerist'). MasterCard maakte voor de berekeningen gebruik van data voor Nederland (over 2002), België (2003) en Zweden (2002).

In 2010 werd de methode door de EC ook toegepast in een vergelijkbare zaak tegen VISA, en ook in de conceptverordening wordt in de onderbouwing van de gekozen niveaus verwezen naar de toeristentest. Opvallend is dat de methode zelf niet de status van wettelijke benchmark krijgt. De EC laat momenteel wel een onderzoek uitvoeren naar de kosten die winkeliers maken, om zo nieuwe niveaus voor de toeristentest te berekenen, maar zij heeft de resultaten dus niet afgewacht. In plaats daarvan kiest de EC pragmatisch voor de niveaus die al gehanteerd worden voor grensoverschrijdende betalingen.

## DE TOERISTENTEST IN DE PRAKTIJK

De toeristentest is een methode om maximale interbancaire vergoedingen te bepalen op basis van de kosten die winkeliers maken voor het accepteren van kaart- en cash-betalingen. Het gaat daarbij om tarieven die winkeliers aan banken betalen voor het accepteren van kaartbetalingen en het afstorten en opnemen van contant geld, en om kosten van betaalterminals en telecomverbinding, arbeidsloon voor de tijd aan de kassa en voor het tellen en afstortklaar maken van geld, waardevervoer enzovoort. Als eerste stap wordt een bancair winkelierstarief berekend dat ervoor zorgt dat de totale kosten voor beide betaalmethoden gelijk zijn. Door van dit transactietarief het gedeelte af te trekken dat bestemd is voor de bank van de winkelier, wordt vervolgens de interbancaire vergoeding bepaald.

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.



Met Nederlandse data zijn de kosten geschat die winkeliers maken voor iedere afzonderlijke betaling met de pinpas of met contant geld (Brits en Winder, 2005; EIM, 2011). Het gaat hierbij om verwerkingskosten voor plaatsgevonden betalingen, en niet om vaste kosten die niet variëren met het aantal betalingen en hun waarde. Veel van de kosten zijn variabel, maar vaste kosten zijn bijvoorbeeld kluisen en kassalades voor cash, en datacomlijnen en (goeddeels) betaalautomaten voor kaartbetalingen. Hiermee zijn vervolgens de volgende functies voor 2002 en 2009 bepaald, waarbij X het transactiebedrag voorstelt en TT-IV de maximale interbancaire vergoeding die voldoet aan de toeristentest:

$$2002: TT-IV(X) = -0,138 + 0,0045 X \quad (1)$$

$$2009: TT-IV(X) = -0,062 + 0,0068 X \quad (2)$$

Tabel 1 toont de nominale en relatieve waarde van de maximaal toegestane vergoeding voor verschillende bedragen. Omdat de winkelierskosten voor een contante betaling toenemen met de hoogte van X, stijgt de vergoeding voor kaartbetalingen ook met de hoogte van het bedrag. Opvallend is dat deze vergoeding enorm toeneemt tussen 2002 en 2009. Van gemiddeld 0,07 euro ofwel 0,2 procent van het gemiddelde pinbetaling in 2002 naar 0,20 euro ofwel 0,5 procent in 2009. Die 0,20 euro ligt zelfs boven de gemiddelde kosten van 0,17 euro per pinbetaling van de bank van de consument en de winkelier samen (Jonker, 2013), terwijl de interbancaire vergoeding in de argumentatie van banken bedoeld is om de kosten van de bank van de consument deels te dekken. De berekende maximumtarieven liggen ver boven de in Nederland feitelijk gehanteerde tarieven. In werkelijkheid hanteerden Nederlandse banken in 2009 bilaterale interbancaire vergoedingen van tussen de 0,01 en 0,02 euro (NMa, 2010). Het gemiddelde winkeliertarief lag in 2002 op circa 0,06 euro en in 2009 op circa 0,04 euro.

In 2009 waren er bijna twee miljard pinbetalingen in Nederland. Als destijds de toeristentest-methode zou zijn gebruikt om de hoogte van de interbancaire vergoedingen

te bepalen, zouden banken hieraan 370 miljoen euro aan inkomsten hebben gehad. Dit is 75 miljoen euro meer dan hun daadwerkelijke kosten. Kortom, de toeristentest-methode biedt geen garantie tegen disproportionele transactietarieven voor winkeliers.

De vraag is waar de enorme stijging van de volgens de toeristentest berekende maximumvergoeding vandaan komt. Het antwoord ligt deels in veranderde betaalgewoonten. Tussen 2002 en 2009 zijn consumenten hun aankopen steeds vaker gaan pinnen in plaats van contant af te rekenen. Enerzijds daalden hierdoor de kosten per pinbetaling voor winkeliers vanwege schaalvoordelen. Anderzijds namen de kosten voor cash-betalingen toe. Zij hadden te lijden onder negatieve schaalvoordelen en van loonstijgingen, omdat contante betalingen relatief arbeidsintensief zijn (EIM, 2011). Daarnaast drukten de steeds snellere en goedkopere internetverbindingen de pinkosten. Kortom, wanneer consumenten frequenter pinnen en minder vaak contant afrekenen, kunnen met de toeristentest-methode als benchmark interbancaire vergoedingen omhoog gaan.

#### MOGELIJKE EFFECTEN REGULERING KAARTGEBRUIK

Volgens Rochet en Tirole (2011) leidt bij toepassing van de toeristentest een toename van de interbancaire vergoeding als gevolg van hogere kosten van cash tot een hoger pintarief voor winkeliers. Winkeliers blijven voor wat betreft hun kosten indifferent tussen contante en pinbetalingen. De acceptatie van de pinpas wordt niet beïnvloed. Tegelijkertijd leidt een hogere interbancaire vergoeding in theorie tot lagere pintarieven voor consumenten. Dit maakt kaartbetalingen voor hen aantrekkelijker, waardoor zij vaker gaan pinnen.

Dit doet de vraag rijzen hoe banken in Nederland de fictieve toename van de maximale interbancaire vergoeding doorgegeven zouden kunnen hebben in de pintarieven voor winkeliers en consumenten. Tabel 2 laat de gerealiseerde bancaire tarieven in Nederland zien voor 2002 en 2009 en de fictieve tarieven voor 2009. Hierbij is verondersteld dat de fic-

#### De markt voor betaaldiensten

KADER 1

De markt voor betaaldiensten is een tweezijdige markt, waar producten worden aangeboden aan twee groepen klanten (winkeliers en consumenten) voor twee verschillende prijzen. Over het algemeen is het voor banken lastig om consumenten te laten betalen om te betalen, terwijl winkeliers wel bereid zijn transactietarieven te betalen om zo hun klanten de mogelijkheid te bieden hun kaart te gebruiken. De winkeliertarieven komen terecht bij de bank van de winkelier; de bank krijgt zo een groot deel van de kosten van de betaaldienst vergoed, ook de kosten die de bank van de consument maakt. De bank van de winkelier betaalt vervolgens een interbancaire vergoeding aan de bank van de consument. De hoogte hiervan wordt vastgesteld via bilaterale of multilaterale onderhandelingen tussen banken, of door kaartmaatschappijen.

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

tieve tarieven alleen zijn beïnvloed door ontwikkeling van de interbancaire vergoeding naar 0,20 euro en dat deze volledig is doorgegeven. Het winkeliertarief zou hierdoor met 233 procent zijn toegenomen van gemiddeld 0,06 euro naar 0,20 euro. Het consumententarieef zou gedaald zijn van 0,00 euro naar minus 0,16 euro. Banken zouden consumenten dus 0,16 euro hebben betaald per pinbetaling. Banken zouden hun extra inkomsten ook doorgegeven kunnen hebben via betaalpakkettarieven. In 2002 hoefden consumenten hiervoor nog niet te betalen, maar in 2009 wel. Het gemiddelde consumententarieef voor een basispakket bedroeg toen circa 12 euro. Als banken de extra inkomsten via het betaalpakkettarief hadden doorgegeven, zouden die met 14,50 euro zijn verlaagd naar minus 2,50 euro, dus zouden consumenten de banken niet hoeven te betalen voor het pakket, maar juist geld toe krijgen.

Echter, in werkelijkheid maken Nederlandse banken geen gebruik van transactietarieven of beloningen voor consumenten. Ook in de meeste andere Europese landen gebeurt dit niet. Aan de consumentenzijde is er dus geen prijsmechanisme waarmee banken het betaaldedrag kunnen beïnvloeden. Aan de winkeliërszijde is dit er wel. De stijging van het winkeliërsstarief per pinbetaling tot 0,20 euro maakt het accepteren van pinbetalingen voor winkeliërs een stuk minder aantrekkelijk.

## CONCLUSIE

De expliciet genoemde doelstelling van de EC is om interbancaire vergoedingen te verlagen en kaartbetalingen te stimuleren. Hoewel de toeristentest in de zaken tegen MasterCard en VISA inderdaad tot een verlaging van deze vergoedingen geleid heeft, zal dit niet onder alle marktomstandigheden het geval zijn. De geschetste ontwikkeling laat zien dat toepassing van deze methode onbedoelde gevolgen kan hebben in een markt waar kaartgebruik stijgt en cashgebruik daalt. Door wijzigingen in kosten voor cash en pin kan de maximale vergoeding die voldoet aan de toeristentest stijgen, waardoor winkeliërs niet profiteren van besparingen als gevolg van de stijging van het kaartgebruik, omdat deze genutraliseerd worden door stijgende transactietarieven. Dit maakt het voor hen minder aantrekkelijk om te investeren in de acceptatie en efficiëntie van kaartbetalingen. Ook hebben zij minder reden om consumenten te stimuleren om te pinnen, juist in een markt waar de maatschappelijke kosten van kaartbetalingen dalen en die van contante betalingen stijgen.

De conceptverordening bevestigt de maximale interbancaire vergoedingen voor vier jaar, waarna deze herzien worden. De door de EC genoemde zes miljard euro besparingen slaan alleen neer in markten waar de wetgeving tot lagere tarieven leidt; daarbij behoort niet het pinnen in Nederland. Als de Europese markt zich de komende jaren ontwikkelt zoals de EC voor ogen heeft, zal een toepassing van de toeristentest met nieuwe kostencijfers mogelijk eerder hogere dan lagere maximumniveaus als gevolg hebben. Consumenten en winkeliërs zouden dan slechter af kunnen zijn. Het is dan ook een goede zaak dat de EC zich er niet aan committeert om de toeristentest dan weer uit de ijskast te halen. In een markt waar vrijwel elke consument een pinpas heeft en geen transactietarieven betaalt, is het vooral de acceptatie door winkeliërs waar vooruitgang te boeken is. In dit kader is een andere door de EC genoemde optie interessant: deze

## Maximale interbancaire vergoedingen voor verschillende bedragen (TT-IV), 2002 – 2009

TABEL 1

Bedrag in euro's	2002		2009	
	TT-IV in euro's	Percentage van bedrag	TT-IV in euro's	Percentage van bedrag
Minder dan 10,00	-0,12	-2,3	-0,03	-0,6
10,00 - 20,00	-0,07	-0,5	0,04	0,3
20,00 - 30,00	-0,03	-0,1	0,11	0,4
30,00 - 40,00	0,02	0,1	0,18	0,5
40,00 - 50,00	0,06	0,1	0,24	0,5
50,00 - 100,00	0,20	0,3	0,45	0,6
Meer dan 100,00	2,13	0,4	3,37	0,7
Gemiddelde waarde pinbetaling				
2002: 47,25	0,07	0,2	0,26	0,5
2009: 39,07	0,04	0,1	0,20	0,5

## Gevolgen virtuele TT-IV in banktarieven voor consumenten en winkeliërs

TABEL 2

In euro's	Winkeliërs-tarief pin	Consumenten-tarief pin	Pakkettarief consument op jaarbasis
Realisatie tarieven 2002	0,06	0,00	0,00
Realisatie tarieven 2009	0,04	0,00	12,00
Virtuele tarieven 2009	0,20	-0,16	-2,50

vergoedingen voor pinbetalingen op termijn volledig verbieden, waardoor winkeliërsstarieven nog verder kunnen dalen. Pas in dat geval profiteren ook de Nederlandse winkeliërs en consument.

## LITERATUUR

- Brits, H. en C. Winder (2005) Payments are no free lunch. *DNB Occasional Study*, 5(2).
- EIM (2011) *Point-of-sale payment transactions in 2009. Benchmark for the costs of point-of-sale payment traffic within the framework of the evaluation as agreed in the so called 'Further Agreement with Payment Transactions Covenant 2005'*. Zoetermeer: EIM.
- Jonker, N. (2013) Social costs of POS payments in the Netherlands 2002–2012: efficiency gains from increased debit card usage. *DNB Occasional Study*, 11(2).
- Jonker, N. en M. Plooi (2013) Tourist Test interchange fees for card payments: down or out? *Journal of Financial Market Infrastructures*, 1(4), 51–72.
- NMa (2010) *Visiedocument betalingsverkeer 2010*. Den Haag: NMa.
- Roche, J.-C. en J. Tirole (2011) Must-take cards: merchant discounts and avoided costs. *Journal of the European Economic Association*, 9(3), 462–495.

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.